

GAZİANTEP’TE ÖZELLEŞTİRMELER TARTIŞILDI

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) Gaziantep Şubesi, 10 Aralık 2010 tarihinde “Özelleştirmeler ve Enerji Sektöründeki Etkileri” başlıklı bir panel düzenledi. EMO Gaziantep Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Mahmut Kemal Kıymık ve panel yöneticisi TMMOB Gaziantep İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri Ali Peri’nin açılış konuşmaları ile başlayan panele, EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi Kemal Ulusaler, EMO Hukuk Müşaviri Hayati Küçük ve Gaziantep Tüketici Koruma Derneği Başkanı İsmet Değirmenci konuşmacı olarak katıldı.

EMO Gaziantep Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Mahmut Kemal Kıymık, özelleştirmelerden sağlanan finansmanın altyapıya yönlendirileceği iddiaları ile özelleştirme yapıldığını, ama en temel altyapı hizmetlerinden biri olan elektrik dağıtımın özelleştirildiğine ve üretimde de özelleştirmelere başlandığına dikkat çekti. Elektrik dağıtım bölgelerinde özellikle işçi statüsünde çalışan mühendislerin sıkıntı yaşayacağını kaydeden Kıymık, mühensilere başka kamu kurumlarına nakil hakkı tanınmaması durumunda ülke çapında 1500 kişinin mağdur olacağını belirtti. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından bu personelin sözleşmeli olarak atamasını içeren bir yasa tasarısı hazırlandığını kaydeden Kıymık, mağduriyetin önlenmesi için düzenlemenin bir an önce yasalaşmasını istedi.

TMMOB Gaziantep İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri Ali Peri ise konuşmasına elektrik üretimi ve dağıtımının basit bir piyasa faaliyeti olmadığına dikkat çekerek, “Bir ülkenin kalkınmışlığı bir

ülkenin çağdaşlığı bir ülkenin teknolojisinin yenilenmişliği kullandığı enerji ile direk orantılıdır” diye konuştu. Yerli ve yenilenebilir kaynaklardan daha fazla faydalanmanın yollarının araması gerektiğine dikkat çeken Peri, yerli kömür kaynaklarının ileri teknolojilerle çevreye zarar verilmeyecek şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurguladı.

Vergi Yükü Neden Artıyor?

Açılış konuşmalarının ardından başlayan panelde ilk sözü alan EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi Kemal Ulusaler, kapitalizmin karşılaştığı sıkıntıları 1980’lerden bu yana özelleştirme ve piyasalaştırma uygulamalarını da içinde barındıran yeni dünya düzeni programı çerçevesinde aşmaya çalıştığını ifade ederek, piyasalaştırmanın mümkün olduğunca merkezi kılınmaya çalışıldığına dikkat çekti. Küresel kriz ile birlikte batan sektörleri ayağa kaldırmak için kamu kaynaklarının

kullanıldığına dikkat çeken Ulusaler, “Son açıklamalara göre bu sektörleri kurtarmak için kullanılan kamu kaynağının miktarı 10 trilyon doları buldu. Her ne kadar önlerinde ulus devleti engel görüyorlarsa da zaman zaman kamuya ihtiyaç duyuyorlar” diye konuştu.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız’ın 4 TL’yi bulan benzin fiyatlarına ilişkin “İnşallah fiyatlar geri çekilir” şeklinde değerlendirmelerde bulunduğunu hatırlatan Ulusaler, şöyle konuştu:

“Benzin fiyatlarının yüzde 75’i vergi yükünden kaynaklanıyor. Bu vergi neden toplanıyor? Sonuçta vergiler yoluyla toplanan bu kaynaktan ya borçlar kapatılacak ya da özel sektöre kaynak yaratılacaktır. Az önce sözünü ettiğim 10 trilyon dolarlık kaynak bu şekilde biriktirilmekte ve bir kenarda tutulmaya çalışılmaktadır. Bu tablo özelleştirme ve piyasalaştırma uygulamalarının sonucudur.”

İlk Adım Kamu Varlıklarının Devredilmesi Oluyor

Piyasalaştırma ve özelleştirme politikalarının ilk adımının kamu varlıklarının yok pahasına elden çıkarılması olduğunu kaydeden Ulusaler, kamu varlıklarının devredilmesi ile sermayenin büyümesinin sağlandığını kaydetti. Toplumun ortak tasarrufunun sermayeye devredilmesinin ardından sermaye piyasalarının da serbestleştirildiğini ifade eden Ulusaler, daha sonra ticaretin tamamen serbest hale getirilmeye çalışıldığını anlattı.

Elektrik dağıtım bölgeleri için EMO'nun davalar açtığını hatırlatan Ulusaler, şöyle konuştu:

"Yanlış olduğunu bildiğiniz bir durum görüyorsunuz, bir olay yaşanıyor, özelleştirmeyle ilgili burada sıkıntılar var. EMO bunu yargıya taşıyor. Bundan daha doğal bir şey var mı? Gazetede başlıklar 'Oda terörü' diyor. Mikrofonu uzattıkları bakanlar, 'Zaten bunlar hep böyle çomak sokmakla meşguldürler' diye konuşuyor. Bazı iş adamları, özellikle televizyonlarda bizatihi reklam yapan inşaat sektörünün patronları, 'Bu gibi örgütler geçici olarak 10 yıllığına kapatılmalıdır' diyor. Türkiye'nin demokratikleşme anlamında geldiği son nokta budur."

Rekabetin Altında Tekelleşme Yatıyor

Özelleştirme uygulamaları ile rekabete dayalı bir piyasa ekonomisi kurulmasının hedeflendiğinin sık sık dile getirildiğini kaydeden Ulusaler, şöyle konuştu:

"Rekabeti kazıyan altından mutlaka tekelleşme çıkar ve bütün eğilimler hep tekelleşmeye yöneliktir. Sabancı Holding'in Enerji Grup Başkanı Selahattin Hakman, piyasada lider olmak istediklerini, hem elektrik dağıtımını, hem elektrik üretim tesislerinin özelleştirilmesi ile yakından

ilgilendiklerini ifade ediyor. 'Hedef 2015'de yüzde 10 pazar payı' diyor. Bugün dağıtım baktığımızda 3 ya da 5 şirketi göreceksiniz. İşin özüne baktığımızda 5 civarında şirket, pazar payının neredeyse yarısından fazlasını elde etmiştir"

Özelleştirmede Farklı Modeller

EMO Hukuk Müşaviri Hayati Küçük, Türkiye'de elektrik alandaki özelleştirmeleri 3 döneme ayırarak irdelediği sunumunda, 1989-1995 yılları arasındaki uygulamaları ilk dönem, 1996-1999 yılları arasını ikinci dönem, 2001 sonrasında bugüne kadar devam eden uygulamaları ise üçüncü dönem olarak nitelendirdi. Her dönemde farklı modellerin denendiğini kaydeden Küçük, 1989-1995 yılları arasında 3096 sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi Dağıtım ve Ticarete Görevlendirilmesi Hakkında Yasa'ya dayanarak, görevlendirme modelinin uygulandığını belirtti.

Küçük, 24 Ocak 1980 kararları ve 12 Eylül Askeri Darbesi'nin ürünü olan uygulama kapsamında yapılan özelleştirmelerde, mülkiyetin kamuda olduğunu ve imtiyaz sözleşmeleri yapıldığını hatırlattı. Bu özelleştirmeler için herhangi bir ihale düzenlenmediğine dikkat çeken Küçük, başvuruda bulunan 85 şirketten 15'inde fizibilite raporu alındığını ve 10 şirketin farklı elektrik dağıtım bölgelerinde görevlendirildiğini aktardı.

İkinci kuşak özelleştirme uygulamalarının ise 1994 yılında çıkarılan 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yapı İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yapılması Hakkında Yasa kapsamında gerçekleştirildiğini belirten Küçük, yap-işlet-devret modeli ile toplam 23 elektrik üretim santralının özel sektör tarafından yapıldığını kaydetti. Bu santralların 49 yıllığına özel sektör tarafından işletilmesi, sonrasında ise kamuya devredilmesinin öngörüldüğünü belirten Küçük, bu şirketlerin

sözleşmelerinde Hazine ve alım garantileri bulunduğunu anımsattı. 1997 yılında ise 4283 sayılı Yap-İşlet Modeliyle Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesiyle Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Yasa kapsamında yeni bir model denendiğine işaret eden Küçük, bu model kapsamında ise 5 elektrik santrali kurulduğunu kaydetti. Küçük, böylece ilk kez mülkiyetin özel sektörde olduğu santralların kurulduğuna dikkat çekti.

Enerji özelleştirmelerinde üçünü kuşağa, 2001 yılında yayımlanan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile birlikte geçildiğini anlatan Küçük, yasa ile birlikte elektrik alanının üretim, dağıtım, toptan satış ve perakende şeklinde 5 parçaya bölündüğünü ve kamunun herhangi bir yatırım yapmamasının öngörüldüğünü söyledi.

2002 yılında EMO'nun açtığı dava ile AKTAŞ'ın sözleşmesinin iptal edildiğini ve yeniden bölgenin kamuya devredildiğini aktaran Küçük, 2003 yılında da ÇEAŞ ve KEPEZ görevlendirmelerinin Bakanlar Kurulu kararıyla iptal edildiğini hatırlattı. İlk kuşak özelleştirmelerden AYDEM ve AKEDAŞ'ın sözleşmelerinin tadil edilerek, bölgelerin yeniden devredildiğini kaydeden Küçük, dağıtım bölgelerine ilişkin özelleştirme ihalelerinin de tamamlandığına dikkat çekti.

Piyasa Tekelleşmeye Açık

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun amaç bölümünde "Elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicinin kullanımına sunulması rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek mali açıdan güçlü istikrarlı ve şeffaf bir elektrik piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanmasıdır" hükümlerinin bulunduğunu hatırlatan Küçük, bu amaçların gerçekleştirilmediğine dikkat çekti.

Rekabetin sadece elektrik üretimi ile perakende satış açısından hedeflendiğini kaydeden Küçük, şöyle devam etti:

“Onun dışındaki aşamalarda örneğin elektrik dağıtım aşamasında herhangi bir rekabet öngörülüyor. Bu aşamaların tümünde belirli tekeller faaliyet gösterecek. Elektrik üretimi açısından baktığımızda burada dikey bütünleşmeye açık bir yapı olduğunu görüyoruz. Dikey bütünleşme denilen şey, elektrik enerjisi sektörünün bütün parçalarında veya en azından özel sektöre açılan parçaların tümünde birden faaliyet gösterebilmeyi anlatıyor.”

En Pahalı Fiyat Geçerli Oluyor

Elektrik enerjisinin doğal tekel niteliğine dikkat çeken Küçük, doğaya sıkı sıkıya bağlı kıt kaynak sektörlerde en pahalı ürün veya hizmetin birim fiyat olarak kabul görüldüğünü kaydetti. Küçük, “Geleneksel noktada en verimsiz, en pahalı olarak üretilen elektriğin fiyatı, DUY denilen karaborsa sisteminde birim fiyat olarak karşımıza çıkıyor. Bu son birim enerji toplam tüketilen enerjinin binde biri bile olabilir. En pahalı üretilen birim enerji, en verimli üretilen enerjinin de fiyatını belirliyor” dedi.

Özele Devir Verimliliği Artırmaz

Gaziantep Tüketici Koruma Derneği Başkanı İsmet Değirmenci ise özelleştirmelerin “verimliliği yükseltmek ve bütçe yükünü hafifletmek gerekçeleri” ile gerçekleştirildiğine dikkat çekerek, şöyle konuştu:

“Verimliliği yükseltilmesi amacı görünüşte anlamlı ve pariltılı... Soruna biraz daha yakından baktığımızda bu amacın nasıl bir aldatmaca olduğunu görüyoruz. Bir defa bir kuruluş özel kesime devredildi diye orada kendiliğinden verim yükselmez.”

Et ve Balık Kurumu'nun bazı tesislerinin 2002 yılında özelleştirildiğini ve 2005 yılında kurumun özelleştirme kapsamı dışına çıkarıldığını deyişen Değirmenci, “Ancak Türkiye’de hayvancılık bu süre içerisinde bitme noktasına geldi. Et ve Balık Kurumu aradan geçen süre içinde eski konumuna gelemedi. Tesislerin çoğu elden çıkarılan kurum şimdi canlı hayvan ve et ithal eder hale gelmiştir. 12-15 TL arasında almış olduğumuz eti bugün 30-33 TL arasında yiyoruz” diye konuştu.

Özelleştirme Açık Kapatmada Kullanılıyor

Et ve Balık Kurumu'nun özelleştirilmesinin devlet ve millet menfaatine olduğunu söylemenin mümkün olmadığını vurgulayan Değirmenci, tekel konumundaki karlı kurumların özelleştirilmesinin, Özelleştirme Yasası'nın mantığına bile aykırı olduğunu kaydetti. Türk Telekom, ERDEMİR, SEK, TÜPRAŞ gibi çok karlı kurumların kamu açığına kaynak bulmak ve tekel şirketlere yeni karlı alanlar açmak için özelleştirildiklerini ifade eden Değirmenci, yabancı sermayenin enerji alanında artan etkisine değindi.

Panel, konuşmalarının tamamlanmasının ardından katılımcıların sorularının yanıtlanması ile sona erdi. ◀

